

שנה וחצי לא ראה אליקים געצל שינוף את אשתו וילדיו, אבל דווקא בעודו עומד על אחד הרציפים בנמל בואנוס איירס, כשהספינה התקרבה והציפייה הממושכת עמדה להסתיים, הפכו בעבורו הרגעים האחרונים לבלתי נסבלים.

כשהשאיר אותם אחריו באוקראינה זלדה בקושי ידעה ללכת, ורק החלה להגיד מילים בודדות בידיש, "טאטע" (אבא), "מאמע" (אמא), "אויט" (ברויט - לחם). מוישה היה תינוק בן חודש בלבד. אליקים געצל נזכר ברגע העצוב של הפרידה. סלוע הבוכייה מיניקה את בנם הפעוט, וזלדה אוחזת בידה הקטנטנה במעילו העבה, מסרבת להרפות ממנו ולשחררו. בלב כבד נפרדו בני הזוג זה מעל זה, מבלי שיידעו אם ומתי ייפגשו עוד. סלוע לא היתה יכולה להפסיק להרהר באותן נשים שנותרו עגובות אחרי שעקבות בעליהן נעלמו אי-שם באירופה או ברחבי אמריקה. כדי להתעודד, היתה מזכירה לעצמה שהיא בוטחת בבעלה, חזק, חכם ומעל לכול בעל אוהב ונאמן. אך היא לא היתה יכולה לסמוך על הגורל, שמאז ומתמיד בגד ביהודים.

געצל עמל קשה מאז הגיע לארגנטינה ב-1907 על מנת להביא אליה את בני משפחתו. עתה הביט בבניין העגול, "לה רוטונדה" (כיכר עגולה), המשמש מלון למהגרים הרבים מאירופה ומן האימפריה העותומאנית.

החזיקה את מוישה בזרועותיה, ובידה השנייה גררה אחריה מזוודה כבדה. זלדה הלכה לצדה, מקפצת ומושכת את חצאית אמה, וזירזה בה, צוהלת בידידי, "טאטע, טאטע, מיר דו!" (אבא, אבא, אנחנו כאן!)

געצל פרש זרועותיו וחיבק את שלושתם יחד. הוא נישק את בנו הפעוט, התכופף לנשק את בתו, אך את אשתו לא העז לנשק בפומבי. הוא ליטף את לחייה הלחות בגב ידו ואז מיהר לשחרר אותה מן המטען הכבד, וניסה ליטול אליו אף את בנו. אך זה נבהל מאביו, שהיה לו כזר, ופרץ בבכי. געצל וסלווע שחקו זה לזה, מחליפים ביניהם מילות מעט. זמן לא היה בידיהם אותו רגע. היה עליהם לקבל את המזוודה הנוספת מידי סבל חסר סבלנות, ממוצא איטלקי, המחכה לתשלום, ולהיחפז אל משרד ההגירה, שתור ארוך כבר השתרך בפתחו.

האוויר נמלא מתח, קולות רבים בכליל שפות. יידיש, איטלקית, ספרדית קלוקלת. סלווע באה בלי מסמכים מסודרים, אך געצל היה סמוך ובטוח שהכול יעבור בשלום. שכן, הוא הגיע לארגנטינה בדרך חוקית, והסדיר לעצמו מסמכים המתירים לו להביא אליו את קרוביו. על כל צרה שלא תבוא, אף שמר בכיסו מכתב, המאשר את היותו עובד קבוע בחברת בנייה מוכרת.

הוא הספיק לעדכן את אשתו, תוך כדי המתנה בתור, ששמו הרשמי בארגנטינה הוא הרמן. הם סיכמו ביניהם שהיא תירשם בשם סולמה, הילדה בשם סופיה ובנם הפעוט יירשם בשמו העברי, מויסס, בספרדית.

עודם עומדים בתור הבחין געצל בלבושם של סלווע ושל הילדים ובטנו התכווצה למראיהם. הם היו לבושים בבגדים מזוירים, מיושנים, מעולם ישן שכבר שכה. מיד כשיגיעו לרוסארו, הרגיע את עצמו, יתייעץ עם פאלקוב החייט, באיזו חנות כדאי לקנות להם בגדים חדשים.

סלווע לא הבחינה בכך שהופעתם הכפרית זרה למקום, גם לא במחשבות הטורדות את בעלה. היא עוד נרגשה מהפגישה אֶתו, ולבד מזאת היתה כרוכה אחרי ילדיהם, שומרת שלא יילכו לאיבוד חלילה, תרה בעיניה אחר שירותים בשביל זלדה, ומקום להחליף בו למוישה את החיתול.

זה הבניין בו בילה את שלושת ימיו הראשונים בעיר. כאן רשמו אותו, ריססוהו וסיפקו לו מסמכים, מיטה ואוכל. הצעקות, הריחות והצפיפות היו נוראים. אבל סטודנטים יהודים לרפואה הופיעו שם, כמו מלאכים, דיברו בידיש עם החולים וערכו להם בדיקה ראשונית.

את סלווע והילדים לא ייתן שיכניסו לשם, החליט. הוא תכנן להביאם בפני פקידי ההגירה לרישום מהיר ולקחתם משם ללינת לילה בפנסיון מנוהל בידי אלמנה יהודיה. למחרת ייסעו לרוסארו.

האונייה כבר נראתה מרחוק, מבעד לערפילים, מתקדמת באטיות על פני המים השקטים של הנהר לה פלאטה. מימיו קיבלו את צבעם החום מהסחף הבא אליהם מנהרות אחרים, הזורמים מאות קילומטרים, עוד מברזיל.

צפירה ממושכת הודיעה על בוא הספינה, ולבו החיש פעימותיו. הוא הצמיד את ידו למצחו, האהיל על עיניו כנגד השמש ואימץ את עיניו, סוקר את הדמויות המגיחות אל הסיפון. מבטו התמקד בסיפון התחתון, שם עמדו המהגרים. עיסה אפורה של אנשים מותשים. בנפשותיהם מתערבבות חרדות ישנות, תלאות ההפלגה הממושכת והחשש מפני הצפוי להם. גופם עודנו מתנדנד לקצב תנועות הסיפון ולבם מיטלטל עמו בין חשש כבד לבין תקווה מהוססת. געצל צמצם את עיניו ותקע אותן במרחק, אך לשווא. הוא לא הצליח לזהות בין הבאים את יקריו. סלווע נשמה עמוקות. הגענו, מלמלה, "זאל זיין אין א-גיטע שו" (שיהיה בשעה טובה). הקלה גדולה הציפה אותה, אך לבכות לא היתה מסוגלת. תחת זאת לפתה את ילדיה, רואה למולה מערבולת ראשים וידיים, וראשה מסתחרר.

הרוח הביאה אליה את עשן הארובה, שחדר לריאותיה והחניק אותה. חולשה תקפה אותה, והיא חשה כאילו היא עומדת להתעלף. אך לא, פקדה על עצמה, לא עכשיו, לא בעת שהגיעה כבר עם ילדיה לחוף מבטחים.

געצל ראה אותם יורדים באטיות מכבש האונייה ורץ לקראתם. סלווע

2

1908 בואנוס איירס

השמש נטתה כבר לשקוע כשהגיעו לאכסניה, שהיתה ממוקמת בקומה השנייה בבניין ישן ברחוב ויאמונטה. סולמה התפעלה מן השלטים הכתובים ביידיש, שהתנוססו ברחוב. זה היה אזור של חנויות יהודיות ובתי כנסת.

המבוגרים היו תשושים והילדים חסרי שקט. סלווע וגעצל שתקו ועסקו בהאכלת הילדים, ברחיצתם ובהשכבתם לישון. אגב כך הבחינה סלווע, כי בעלה מאבד את מידת הביטחון שהפגין בנמל. הוא לא היה רגיל לנוכחות ילדיו, למעשה לא הכירם כלל, והיה אובד עצות. מעולם לא טיפל בזלדה בתו, ולבד מנשיקת לילה טוב או הושבתה על ברכיו אחרי הקידוש בליל שבת, לא נתן דעתו לגידולם גם קודם לנסיעתו לארגנטינה. זה היה תחום עיסוקן של הנשים.

הם טרחו מסביב ילדיהם ועננה אפורה מכסה את פניהם. שנה וחצי חלמו על יום פגישתם מחדש, והנה הם חשים זרות ביניהם, כמי שהיו שרויים כל משך הזמן הזה בעולמות כה שונים זה מזה. געצל שיקע את כל כוחותיו בלמידת המקום החדש, בהסתגלות אליו ובמציאת מקורות פרנסה. הוא נאלץ לרכוש מיומנויות חדשות לא רק בשפה, אלא באורחות החיים, נאבק כדי לטשטש את דמות המהגר שדבקה בו, וכך קילף מעצמו שכבה ועוד שכבה של שייכות לעולם הישן.

אחרי כן עליה להאכילם ולהלבישם בבגדים חמים יותר. ואיך תמצא את הסוודרים בתוך המזוודות.

היא בהתה נכחה, המומה מכל הגירוים החדשים, הצפה אדירה של קולות ומראות. קשה היה לה לעכל את הכול בבת אחת, וזה בלב עליה את דעתה עוד יותר.

טוב שגעצל כאן, חשבה. נראה שהוא מתמצא בשפת המקום, כבר יודע להגיד בה משפטים שלמים. עובדה זו כשלעצמה הקנתה לה מידה מסוימת של ביטחון.

הוא צדק, הרהרה תוך כדי טיפול בילדים בשירותים המלוכלכים של בית המכס, כשהתווכח אתי ועם משפחתי, בבית, עד שנכנענו והסכמנו שייסע הנה קודם לבדו וייסלול לנו את הדרך.

געצל בינתיים מצא בנמל עגלון, וסיכם אתו שיסיע אותם לפנסיון במרכז העיר, ולמחרת יבוא לאספם משם אל תחנת הרכבת, בדרכם לרוסאריו.

סלווע הביטה בו, מתקשה למצוא דמיון בין הרמן זה שכאן לגעצל שלה משם. על פאות וזקן החליט לוותר עוד כשהיה רווק, כך הכירה אותו, אך עכשיו הופיע בפניה אפילו בלא כיפה. בנמל הוא חבש כובע, כפי שנוהגים כל הגברים, ולכן לא הבחינה עד כה בהיעדר הכיפה. מבלי משים נגעה קלות בראשה, כדי לוודא שמטפחת הראש שלה עודה במקומה, כיאה לאשה נשואה.

מרוב עייפות וחשש לא פשטו את בגדיהם, ונשכבו לאיטם על המיטה זה בצד זו, יראתם מרגע המפגש ביניהם צובטת עמוק בסרעפתם, מקשה על הנשימה.

הם התלחשו ביניהם כדי לא להעיר את הפיצעקעלעך, ששכבו כמו מלאכים על מזרן על הרצפה. עיניהם לתקרה, שתיקתם מתעבה, לא יודעים במה ייפתחו את הדברים ביניהם.

"אני לא יודעת איך היה אצלך, כי לא כתבת על זה במכתבים ששלחת, געצל, פתחה סלווע, "אבל עבורי הנסיעה היתה גיהנום מתמשך. לא קיבלת מכתבים מהדרך כי הייתי כל כך נפחדת מזה שלא היו לי דוקומנטים, עד שלא ירדתי מהאונייה לשלוח לך דואר, למרות שעצרנו בכמה נמלים. עם הילדים זה נעשה מסובך ומסוכן בעיני עוד יותר."

היא סיפרה לו כיצד גנבו את הגבול מחרסון גוברני, פלך חרסון, איך הלכו בלילה ברגל, קבוצה של נשים ופעוטות, עם הגוי ששימש להם מורה דרך והריץ אותם קדימה, חסר סבלנות. כל הדרך חרדו שמא ימסור אותם לרשויות. הרי היו עמם רק שני פועלים יהודים שכירים של המושבות, מאלה שמכשירים את עצמם להיות חלוצים, שליוו אותם, אך כשהתקרבו לגבול נאלצו לחזור על עקבותיהם לכפר.

"כל הזמן חשבתי מה יהיה באודסה, כשנידרש להציג פספורט לפני העלייה לאוניה. לא הייתי בטוחה אם אנשי הקהילה המקומית יצליחו לשחד את הפקידים שיעלימו עין מזה שאין לנו דוקומנטים."

"כנראה שילמו להם סכום גבוה, הפטיר געצל, "ואולי האוקראינים שמחו להיפטר מעוד כמה יהודים... הוסיף. שניהם צחקקו. "ואיך היו התנאים באוניה?" התעניין.

"ארמון זה לא היה, געצל, השיבה לו סלווע ושחקה, שמחה שהקשיים האלה הסתיימו כבר.

הנשים והילדים הוכנסו יחד לאולם גדול ונטול אוורור בסיפון התחתון, שהיו בו דרגשי קומתיים, ובימי סופה החרידו אותם טלטלות הספינה עד אימה. הילדים בכו, הנשים צרחו וקראו קריאת שמע, כולם לקו במחלת ים, הקיאו את נשמתם ולא היו מסוגלים לאכול כלל.

"השתדלנו לצאת לסיפון כדי לנשום אוויר צח ולתת לילדים קצת להתרוצץ, סיפרה סלווע לבעלה, "ואז תקף אותי הסיט, שמא, חס וחלילה, מוישה ישתחרר מאחיזתי וייפול ליס. הוא היה נאבק בי, בורח, ואני נאלצתי לרוץ אחריו."

"מי שנהנתה מן ההפלגה היתה זלדה. הלבשתי אותה בשמלות יפות שתפרתי לה מבעוד מועד, והיא היתה שרה ורוקדת בחן, מבלי להתבייש מן הקהל שהתאסף סביבה. הנוסעים שצפו בה מהסיפון מעלינו היו מוחאים לה כפיים וזורקים לה סוכריות. היא היתה קדה בפניהם, מחייכת, מנופפת להם בידה לשלום ומיד מתכופפת לאסוף את הסוכריות בכיסי הסינר שלה."

מזג האוויר היה הפכפך, והמהגרים נאלצו לעבור מבגדי חורף לבגדי קיץ, וחוזר חלילה. הנשים כיבסו את הבגדים בכיור של השירותים, ושמרו על הילדים במשמרות בזמן הרחצה והכביסה.

"אני לא יודעת איך הייתי מסתדרת בלי החברות מהמושבות שהפליגו אתי, העידה סלווע, "הפכנו למשפחה של ממש. אני מקווה שאוכל לשמור אתן על קשר גם בעתיד."

געצל הקשיב לה נחרד. מעולם לא שמע את אשתו מתלוננת. תמיד היתה אשת חיל. הוא נזכר איך יצאה פעם לשאוב מים מן הבאר, זמן קצר אחרי שילדה. האם משהו בתוכה נשבר, שאל את עצמו, והאם יעמדו לה כוחות הנפש מול הקשיים הצפויים לה כאן.

אחרי שפרקה את המטען הכבד מעם לְבָה הלך קולה ונרגע. או אז היישירה סלווע לראשונה מבט לעיני בעלה.

"עכשיו ספר לי אתה, איך היה אצלך, מהן תוכניותיך ואיך הצלחת

לחסוך כסף לכרטיסים". היא הפסיקה לרגע את דיבורה, שאפה אוויר ואז הוסיפה, "המכתבים שלך היו קצרים מדי. בלעתי אותם בצמא, אבל תמיד הייתי נשארת צמאה."

"לאט לאט, מיידעלע", חיך אליה געצל, וליטף ברכות את זרועה, כמבקש לנחם אותה, להשכיח ממנה את סבלות הדרך. הוא מעולם לא היה איש של מילים.

"מה שעזר לי כאן היו התמיכה והעצות שקיבלתי מאלה שהקדימו אותי והיו כבר מעט מנוסים," אמר בשקט. "קודם נסעתי לעיירה פרנה (Parana), על חוף נהר באותו שם, שם נרשמתי לבית ספר מקצועי כדי להכיר את שיטות העבודה הנהוגות כאן ואת סוגי העץ, וגם כדי ללמוד ספרדית. אחר כך התחלתי לעבוד אצל קבלן בנייה, שתים עשרה שעות ביממה, לפעמים אפילו יותר. פועלי הבניין היו מהגרים מארצות שונות, וכולנו התאמצנו לדבר בספרדית, השפה היחידה בה יכולנו לתקשר בינינו. זה היה לא נוח, אבל עזר לי לשחרר קצת את הלשון. גם שכרתי חדר אצל משפחה יהודית נחמדה."

"אז פנינו מועדים לעיירה הזאת?" קטעה אותו סלווע.

"לא, לא, ענה לה, "אנחנו ניסע מחר לעיר רוסאריו. אני נמצא בה כבר קרוב לשנה. העיר מתפתחת יפה ויש בה עבודה בשפע. סוללים רחובות, בונים בניינים, מקימים מפעלים. גם היא על שפת אותו נהר, שהוא כל כך רחב עד שלא רואים את החוף בצד השני, רק חלק מהאיים שבאמצע." "כשהתגוררתי בפרנה, המשיך וסיפר לה, "עשיתי סיבוב בין המושבות היהודיות בפרובינציה אנטרה ריוס (Entre Rios) ובפרובינציה סאנטה פה (Santa Fe), היישובים שהקים הברון הירש. היהודים עוסקים שם בחקלאות, חלקם בהצלחה, חלקם לא. הם ניסו לשכנע אותי ליצור קשר עם הנהלת י.ק.א. כדי שאקבל אדמות ואצטרף אליהם. גם פגשתי את משפחת נצר במויוס ויל, את זוכרת אותם? הם גרים שם עם ארבעה בנים. אחד מילדיהם עזב לפלסטינה. אבל בשיטוטים שערכתי בין המושבות, הבחנתי בתושבי המקום, הגאוצ'וס, שרובם ידידותיים אך חלקם מסוגלים להיות אלימים, במיוחד כשהם משתכרים. המתיישבים

לא הסתירו ממני שפה ושם היו עליהם התקפות מצידם ואפילו מקרי רצה, ושהם נאלצים לשמור בלילות כדי למנוע גניבה של פרות וכלי עבודה. כששמעתי זאת אמרתי לעצמי, שבשבילכם אני רוצה חיים שקטים מאלה."

סלווע תפסה בידו ואימצה אותה בכפה.

"אגב, ברוסאריו פגשתי את מוישה פאלקוב, עדכן אותה.

"מוישה החייט שלנו!?" הופתעה סלווע. געצל הנהן. "בדיוק, גם כאן הוא עוסק בחייטות. הוא פתח חנות ברחוב קורדובה, הרחוב המרכזי, והולך לו לא רע. הוא מאוד נחמד, תמיד מוכן לעזור, ואשתו חייקע תהיה לך יד ימין בתקופה הראשונה בעיר. להם יש כבר ארבעה ילדים, בלי עין הרע. אני מקווה שהם יהיו חברים טובים לילדים שלנו."

"ואיפה נתגורר?"

"בהמלצת מוישה שכרתי דירה לקראת בואכם. כשנגיע תגידי לי מה דעתך עליה, כי סיכמתי רק על חודש ניסיון. עוד נראה מה הלאה, את תחליטי. אני עוד עובד כשכיר, וחיכיתי שתגיעי כדי להתייעץ איתך על הצעד הבא."

סלווע חייכה אליו וחיבקה אותו אל חיקה. עתה, מששמעה מפיו את הדברים האלה, ידעה כי לא השתנה. עודנו שלה הוא. גם אם שמו הרמן, לא געצל, ואין כיפה על ראשו.

"את עוד תראי, זאת ארץ טובה, ארגנטינה," לחש לה געצל. סלווע הנהנה לאות הסכמה, אך עמוק בלִפֶּה פנימה כרסם בה הספק. הרי היא עדיין זכרה את הפרעות וההשפלות שסבלו, ככל יהודי, בגולה. האם באמת תקבלם ארגנטינה אליה בזרועות פתוחות, או שמא תגלה אף היא את נוולותה. בספקות אלה בחרה שלא לשתף את בעלה, אך הוא הבחין ברטט הקל שחלף על פניה וניחש מה עובר עליה.

"אל לך לדאוג, הכול יבוא על מקומו בשלום," אמר לה בקול רוגע, ויותר מן הדברים שאמר, עצם יכולתו לחוש את רגשותיה חיזק בה את אמונה בעתיד.

כשהגיעו לרוסאריו הזמין הרמן עגלה שתסיע אותם לביתם. אזרחי רוסאריו, שערכו באותה שעה את קניותיהם בחנויות היוקרתיות ברחוב קורדובה, הסבו אחריהם את גווייהם, משתוממים למראה זוג המהגרים, היושבים עם טפם ומיטלטליהם על גבי עגלה רתומה לסוס וקן, והעגלה מתקרבת לאיטה לחנותו של החייט היהודי, שיוצא אליהם בריצה, משמיע קולות שמחה ופורש אליהם את זרועותיו.

השעה כבר היתה מאוחרת, והלב מפויס, אבל סלווע ידעה שלא תוכל להירדם אם לא תגלה לבעלה דבר מה נוסף המציק לה. היא מוכרחה לגלותו בפניו ואינה יודעת כיצד יגיב.

היא פרצה בבכי וסיפרה לו, בדיבור מקוטע, שבימים הראשונים של ההפלגה, עקב הצפיפות הרבה והתלונות של שכנותיה לדרגש, נאלצה לזרוק לים את כינורו האהוב.

"הוי, טיפשונית, ענה לה, "מה זה חשוב? נקנה אחד חדש. ממילא הידיים שלי הרוסות, ואינני מסוגל לנגן."

למחרת נסעו יחדיו לרוסאריו, ברכבת של החברה האנגלית. הם ישבו במחלקה השלישית, על מושבי עץ נטולי ריפוד, הנסיעה התארכה ונמשכה שבע שעות והילדים נהיו חסרי שקט. סלווע השקתה את בנה הקטן בחלב שהשיגה בתחנה האחרונה, וגעצל הוציא מכיס מעילו סכין חדה, פרס בה את כיכר הלחם לפרוסות דקות, והכין מהן כריכי גבינה צהובה וריבת חבושים. אחרי האוכל הרדימה סלווע את בנה בחיקה בשירי ערש, ועם שנרדם החלה מספרת לילדתה אגדות עממיות, עד שסופיה עצרה אותה. "די, מאמע, אני רוצה להסתכל החוצה, לא לישון."

הרמן ניער בעדינות את פירווי הלחם מן העיתון בספרדית והשתקע בו, מנסה להבין מה הוא קורא בו, בעוד אשתו ובתו הצמידו את פניהן לחלון הרכבת, מביטות בעיניים משתאות בנוף רחב הידיים שנפרש בפניהן עד האופק. קילומטרים של שדות שאין רואים את סופם, חלקם מכוסים בגידולי חיטה, חלקם שטחי מרעה לאלפי פרות הרועות שם בנחת, פרות דשנות, לבנות עם כתמים שחורים.

הילדה העירה בהתלהבות על כל דבר שנגלה בפניה. דמעות זעירות גלשו מעיני אמה, שהקפידה להסתירן מבעלה. כמה דומה נוף זה למרחבים הירוקים של אוקראינה, נצבט בה לְבָה. המראות בדרך העירו בה געגועים חריפים למשפחתה ולנופי ילדותה. איך היתה יכולה לעזוב אותם, שאלה את עצמה, ושאלתה נותרה מהדהדת בראשה בקצב הנקישות של גלגלי הרכבת.